رویکردهای فرهنگی سردار سلیمانی در جنگ تحمیلی و پس از آن در گفت‌وگو با مسئول تبلیغات لشکر ثارالله در دفاع مقدس

حاج قاسم سردار دغدغه‌مند جبهه فرهنگی بود

علیرضا محمدی

نام سردار شهید حاج قاسم سلیمانی اگرچه به عنوان یک نخبه نظامی در سطح جهان مطرح است، اما خود وی در طول عمر ۶۳ساله‌اش توجه شایانی به مسائل فرهنگی داشت و در این خصوص، خاطرات بسیاری از شهید سلیمانی برجای مانده است. ظرافت حاج قاسم در برخورد با خانواده شهدا، عموم مردم و خصوصاً جوان‌ترها، نمونه واضحی از نگاه خاص حاج قاسم به مسائل فرهنگی و اجتماعی را روایت می‌کند. در واقع سردار سلیمانی را باید یک انسان چند بُعدی بدانیم که اگرچه عمری رخت رزم بر تن داشت، اما هیچ‌گاه از امور فرهنگی غافل نبود و دغدغه‌های بسیاری در این خصوص داشت. سیدابراهیم یزدی به عنوان مسئول تبلیغات لشکر ۴۱ ثارالله از سال ۶۱ تا پایان دفاع مقدس، بهترین شخصی است که می‌تواند از رویکردهای فرهنگی حاج قاسم سلیمانی صحبت کند. یزدی می‌گوید حاج قاسم حتی زیر گلوله‌باران دشمن نیز توجه به امور فرهنگی را از نظر دور نمی‌داشت. در سالروز شهادت مالک اشتر زمان حاج قاسم سلیمانی، گفت‌وگوی ما با همرزم قدیمی‌اش سیدابراهیم یزدی را پیش‌رو دارید.

اولین بار حاج قاسم را کجا دیدید؟ آن موقع ایشان چه سمتی داشتند؟

سال ۱۳۶۰ قبل از آنکه تیپ ثارالله تشکیل شود، بچه‌های کرمان عموماً در مناطقی مثل حمیدیه، سوسنگرد و کرخه حضور داشتند. در واقع آنجا می‌توانستند همدیگر را پیدا کنند. فرمانده بچه‌های کرمان در خط کرخه آقای گلزار بود. حاج قاسم به عنوان یکی از مربی‌های آموزشی که در پادگان قدس کرمان فعالیت می‌کردند، در آن مقطع به جبهه آمده بود. در خط کرخه برای اولین بار شهید سلیمانی را دیدم. با موهای مجعد، هیکل لاغر و عضلانی و پیراهن پلنگی‌اش به چشم می‌آمد. همان روز با هم مصافحه گرمی داشتیم. به طور کل اخلاقش اینطور بود که زود با آدم‌ها گرم می‌گرفت. البته نام برادر قاسم را قبل از این دیدار در سپاه کرمان شنیده بودم. بچه‌هایی که برای آموزشی به پادگان رفته بودند، از خشم شب‌های برادر قاسم صحبت می‌کردند و من اولین بار نام ایشان را آنجا شنیده بودم. به هرحال اولین دیدار ما از خط کرخه شروع شد و این آشنایی و دوستی تا شهادتشان ادامه پیدا کرد.

گفتید فرمانده بچه‌های کرمان در خط کرخه شخص دیگری بود، چطور شد در تشکیل تیپ ثارالله حاج قاسم به عنوان فرمانده این تیپ برگزیده شدند؟

ماجرای تشکیل تیپ کمی طولانی است. بعد از رفتن بنی‌صدر، جبهه‌ها از حیث حضور نیروهای مردمی تکان خورد. اولین عملیات بزرگ بعد از عزل بنی‌صدر ثامن‌الائمه(ع) بود که در این عملیات بچه‌های کرمان با فرماندهی شهید محمد سلیمی کیا شرکت کردند. در همین عملیات سلیمی کیا همراه بیسیم‌چی‌اش شهید شدند. بعد از شکست حصر آبادان، بچه‌های کرمان برای اولین بار به شکل رسمی در قالب دو گردان رزمی، سازمان‌دهی شدند و در خط سوسنگرد و حمیدیه حضور پیدا کردند. فرمانده این دو گردان شخصی به اسم برادر قاسم شد. آن موقع شاید بچه‌های کرمان آنطور که باید شناخت خاصی از شهید سلیمانی نداشتند، ولی حاج قاسم از یک هوش نظامی ویژه‌ای برخوردار بود که باعث می‌شد اگر تحلیلی روی اوضاع جبهه‌ها داشت، کسی روی حرفش حرفی نزند. خیلی از فرماندهان جنگ در صحنه عمل خودشان را به اثبات رساندند. حاج قاسم هم همین طور بود. به هر حال این دو گردان از بچه‌های کرمان به فرماندهی شهید سلیمانی در عملیات طریق القدس حاضر شدند. در این عملیات حاجی به سختی مجروح شد. مدتی به کرمان برگشت و هنوز دوره نقاهتش به اتمام نرسیده بود که باز به خوزستان آمد. همان روزها در محور شوش (خط ثارالله) بحث تشکیل تیپ مطرح شد. حاج قاسم تیپ را تشکیل داد و به دلیل حضور در خط ثارالله، عنوان تیپ ۴۱ ثارالله برای آن برگزیده شد. این تیپ به فرماندهی شهید سلیمانی در فروردین سال ۶۱ به عملیات فتح‌المبین ورود کرد و تا پایان دفاع مقدس جزو لشکرهای خط‌شکن بود.

> حدود شش سالی که بنده در شرایط جنگی مسئولیت تبلیغات لشکر را برعهده داشتم، برایم جالب بود که حاج قاسم به رغم اولویت داشتن مسائل نظامی، با جدیت خاصی مسائل فرهنگی را دنبال می‌کرد. حتی در خط مقدم جبهه تا آنجایی که از نظر نظامی اشکالی وارد نمی‌شد، تأکید داشت سنگری را به عنوان نمازخانه از حیث مهر، جانماز، ادعیه، سیستم صوتی و... تجهیز کنیم تا نماز جماعت برگزار شود

شما از سال ۶۱ تا پایان دفاع مقدس و مدتی بعد از آن مسئول تبلیغات لشکر ثارالله بودید، چطور شد این سمت را عهده‌دار شدید؟

من از قبل انقلاب کارهای فرهنگی می‌کردم. بعد از عضویت در سپاه هم نیروی تبلیغی، فرهنگی سپاه کرمان بودم. مهر، تسبیح، ادعیه و اقلام فرهنگی به جبهه می‌بردم. بعضی مواقع هم کارهای رزمی انجام می‌دادم. تیپ ثارالله که تشکیل شد، در صحبتی که با حاج قاسم داشتم گفتم هر جا شما صلاح بدانید همان جا انجام وظیفه می‌کنم. ایشان گفت شما همان کاری که در آن واردتر هستی را ادامه بده و مسئولیت واحد تبلیغات تیپ را برعهده بنده گذاشتند. از همان زمان تا سال ۶۹ بنده در همین سمت انجام وظیفه کردم.

نگاه حاج قاسم به فعالیت‌های فرهنگی آن هم در فضای جبهه و جنگ چگونه بود؟

حدود شش سالی که بنده در شرایط جنگی مسئولیت تبلیغات لشکر را برعهده داشتم، برایم جالب بود که حاج قاسم به رغم اولویت داشتن مسائل نظامی، با جدیت خاصی مسائل فرهنگی را دنبال می‌کرد. حتی در خط مقدم جبهه تا آنجایی که از نظر نظامی اشکالی وارد نمی‌شد، تأکید داشت سنگری را به عنوان نمازخانه از حیث مهر، جانماز، ادعیه، سیستم صوتی و... تجهیز کنیم تا نماز جماعت برگزار شود. هر یگان یا مقری که قرار بود تشکیل شود، بچه‌های تبلیغات وظیفه داشتند به عنوان اولین گروه به آن مقر بروند و کارهای فرهنگی مثل بنا کردن نمازخانه، دیوارنگاری‌ها، نصب سیستم صوتی و... را انجام دهند. حاج قاسم آنقدر روی مسائل فرهنگی تأکید داشت که اگر یک روز نماز جماعت برگزار نمی‌شد، در این خصوص از ما توضیح می‌خواست. البته شیوه کارش اینطور نبود که در کار ما دخالت مستقیم کند، اعتماد داشت و کارها را به خود ما واگذار کرده بود، ولی چون روی مسائل فرهنگی و عبادی حساسیت داشت، نمی‌خواست حتی یک‌بار هم نیروی رزمنده از نماز جماعت محروم شود. احترام و توجه شهید سلیمانی به روحانیون مثال‌زدنی بود. یادم است یک‌بار قرار شد مرحوم آیت‌الله حائری شیرازی به مقر لشکر بیایند. تابستان هم بود و فضای نمازخانه گرم و خفه. چون مرحوم حائری دیر آمدند، بعد از نماز ظهر از نمازخانه بیرون آمدیم تا آنجا منتظر ایشان بمانیم. حاج قاسم گفت به احترام روحانیت ما همین جا منتظرشان می‌مانیم اما هر کدام از نیروها که بخواهد می‌تواند برود. به نظرم یک ساعتی همان جا منتظر ماندیم تا اینکه حاج آقا آمدند و نیم ساعتی برای نیروها سخنرانی کردند.

خود شهید سلیمانی هم به شما در انجام کارهای فرهنگی کمک می‌کردند؟ شده بود شما حرفی برخلاف نظرشان بزنید و ایشان حرف شما را قبول کنند؟

خیلی پیش می‌آمد. اگر ما حرفی را با دلیل می‌زدیم ایشان می‌پذیرفت و چون می‌خواست کاری که درست‌تر است انجام شود، اصراری روی حرف خودش نداشت. مثلاً یک‌بار میلاد امام زمان (عج) بود. ایشان ساعت ۱۱ به مقر آمد و دید خبری نیست. با آن حساسیتی که روی کارهای فرهنگی داشت پرسید فلانی امروز عید میلاد است چرا کاری انجام نمی‌دهید. گفتم صبح برنامه داشتیم و بعدش می‌رود تا عصر که اصل برنامه آغاز می‌شود. کمی توضیح دادم و ایشان هم پذیرفت اما اینکه پرسیدید خودش هم به ما کمک می‌کرد، باید بگویم چیزی فراتر از کمک بود. اول اینکه دست ما را باز گذاشته بود. خدا شاهد است در تمام مدتی که من مسئول تبلیغات لشکر بودم، ایشان با اعتمادی که داشت، حتی یک‌بار هم از ما نپرسید مثلاً فلان کمک‌های مردمی یا مبالغی را که در اختیار تبلیغات قرار داده شد کجا و برای چه مسئله‌ای خرج کردید. چون دستمان باز بود و می‌دیدیم فرمانده به ما اعتماد دارد، با جان و دل کارها را انجام می‌دادیم. اگر هم در موردی به مشکل برمی‌خوردیم، حمایت حاج قاسم پشت ما بود. از هماهنگی با سازمان‌ها، ادارات و دفاتر ائمه جمعه گرفته تا تخصیص بودجه و مسائلی از این دست، حمایت‌های شهید سلیمانی باعث شده بود در طول مدت مسئولیتم در واحد تبلیغات، حتی یک‌بار هم لنگ مسائل مالی یا اقلام فرهنگی و اینطور چیزها نباشیم.

حاج قاسم در جمع خانواده یزدی (سید ابراهیم یزدی نفر سمت چپ شهید سلیمانی)

بخشی از کار فرهنگی به رفتار فردی یک فرمانده با نیرویش برمی‌گردد، رفتار سردار سلیمانی با نیروهایش چگونه بود؟

اینها که می‌خواهم عرض کنم مستند است و ما فیلمش را هم داریم. آن زمان ما چهار دوربین فیلمبرداری داشتیم که گاهی از مراسم مختلف لشکر تصاویری تهیه می‌کردیم. هر وقت با حاجی برای سرکشی از مقرها می‌رفتیم، بسیجی‌ها که ایشان را می‌دیدند، ایشان را روی دستشان می‌گرفتند و مثل نگینی او را احاطه می‌کردند. حاجی هم انگار نه انگار که فرمانده است. حساسیت حاج قاسم نسبت به نیروهایش مثال زدنی بود. با آن همه صمیمیتی که با نیروها داشت، اگر احساس می‌کرد یک فرمانده نسبت به نیروهایش اهمال کاری کرده است، سریع او را توبیخ می‌کرد. ورد کلامش این بود که این بچه‌ها (بسیجی‌ها و نیروهای لشکر) امانت نزد ما هستند و ما باید تمام سعی‌مان را برای حفظ آنها انجام دهیم. کسی نمی‌تواند بگوید که حاج قاسم در جبهه بین خودش و نیروها تفاوتی قائل شده است. روایت است در عملیات کربلای ۵ وقتی قرار می‌شود فرماندهان برای جلسه‌ای به قرارگاه بروند، حاج قاسم می‌گوید الان نیروهای من زیر شدیدترین آتش دشمن هستند، من ترجیح می‌دهم در کنار آنها بمانم تا ولو برای دو ساعت هم که شده به قرارگاه برگردم و در امنیت باشم.

سمت راست- یزدی در دوران دفاع مقدس

بعد از اتمام دفاع مقدس، نگرانی‌ها در خصوص فاصله گرفتن از ارزش‌های موجود در آن افزایش یافت، رویکرد فرهنگی حاج قاسم بعد از جنگ چگونه بود؟

بعد از جنگ، حاج قاسم چند کار شاخص در حوزه فرهنگی انجام داد که همگی ماندگار هستند. در بحث برگزاری کنگره شهدا و سرداران، استان کرمان اولین استان بود که به همت حاج قاسم کنگره شهدایش را برگزار کرد. کاشی‌کاری تصاویر شهدا از کارهای ماندگار حاج قاسم است. همان اوایل اتمام دفاع مقدس، یک نشریه به نام هفته‌نامه «ثارالله» منتشر کردیم که مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را داشت و روی کیوسک‌ها می‌رفت. اتفاقاً اقبال مردمی هم به این نشریه خوب بود. حاج قاسم به عنوان فرمانده لشکر، مدیرمسئول بود و من هم جانشین مدیرمسئول و سردبیر آن بودم. این نشریه همین الان هم مشغول فعالیت است. ساخت موزه دفاع مقدس کرمان از دیگر کارهای فرهنگی ماندگار حاج قاسم است. الان شما آمار موزه‌های دفاع مقدس سراسر کشور را که مرور کنید، می‌بینید غیر از تهران و برخی استان‌های مرزی مثل خوزستان و کرمانشاه، کرمان یکی از اولین استان‌هایی است که موزه دفاع مقدس خود را به همت حاج قاسم سلیمانی بنا کرد. ساخت این موزه در سال ۷۶ انجام گرفت. فضای داخلی آن هشت تالار دارد که بنده مسئول ساخت آنها بودم. یادم است هشت روز مانده به کنگره شهدای کرمان، خیلی از کارهای موزه از قبیل ویترین‌سازی، قاب‌سازی و... روی زمین مانده بود. حاج قاسم بنده را مسئول کرد و من هم با یک تیم ۳۰ نفره شبانه‌روز کار کردیم تا افتتاح آن را به زمان کنگره شهدا برسانیم. آن زمان حاج قاسم آرتروز گردن شدیدی گرفته بود. چون من احدی را به داخل موزه راه نمی‌دادم، ایشان می‌آمد کنار ستونی بیرون در موزه دراز می‌کشید و به یکی از دوستان می‌گفت طوری که یزدی متوجه نشود، در را باز کن ببینم کارها تا کجا پیش رفته است. من وقتی متوجه حال و اوضاع حاجی شدم خجالت کشیدم. گفتم حاجی شما بمانید یا بروید کارها پیش می‌رود. ایشان گفت دلم طاقت نمی‌آورد. در خانه بمانم که چه بشود. خلاصه این موزه طبق برنامه ظرف هشت روز ساخته شد و الحق که هنوز هم یکی از بهترین موزه‌های دفاع مقدس در سراسر کشور است.

چند وقت پیش که با یکی از صاحبنظران فرهنگی گفت‌وگو می‌کردم، ایشان می‌گفت مؤسسه مردم‌نهاد آنها کار تحقیق روی سبک زندگی شهدا را از سرگذشت پژوهشی شهدا توسط مؤسسه حماسه ثارالله کرمان الگو گرفته است. مؤسسه‌ای که به همت حاج قاسم تشکیل شده بود.

همین سرگذشت پژوهی که شما اشاره کردید، یکی از ابتکارات ماندگار حاج قاسم در عرصه فرهنگی است که می‌شود از چند بُعد آن را بررسی کرد. اول اینکه حاج قاسم دانشگاهی‌ها (اساتید و دانشجویان) را از فضای دانشگاه بیرون کشید و آنها را دخیل و درگیر در کار پژوهشی مرتبط با شهدا کرد. وقتی قرار شد در خصوص شهدای لشکر کار پژوهشی انجام گیرد حاج قاسم چند تیم یا کمیته برای این منظور تشکیل داد که کارهای علمی- پژوهشی برعهده تیمی از اساتید و دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان گذاشته شد. روال کار به این شکل بود که ابتدا کمیته علمی- پژوهشی سؤالاتی را طرح می‌کردند و این سؤالات در اختیار تیمی قرار می‌گرفت که باید به شهرها و روستاها می‌رفتند و با خانواده شهدا مصاحبه انجام می‌دادند. سپس ماحصل مصاحبه‌ها در اختیار تیم پیاده‌سازی قرار می‌گرفت و آنها مصاحبه‌های خام را برای تنظیم و ویرایش در اختیار همان تیم علمی- پژوهشی قرار می‌دادند. آن زمان وقتی به خانه اساتید دخیل در این پروژه می‌رفتید، می‌دیدید که خانه‌شان از برگه‌های پیاده شده گفت‌وگو با خانواده و همرزمان شهدا فرش شده است. استاد و دانشجویانش با شور و شوقی روی این اسناد کار و آنها را تدوین و تنظیم می‌کردند. در نهایت ماحصل سرگذشت پژوهی شهدا در کتابخانه‌های معتبر کشور در اختیار محققان، مستندسازان،

فیلمسازان، نویسندگان و... قرار می‌گرفت. البته تهیه و تنظیم کار پژوهشی روی شهدا تنها یک بُعد قضیه است. درگیر کردن دانشگاه روی این موضوع یک بعد معنوی دارد که شاید اثراتش بعدها مشخص می‌شود. خیلی از دانشجوها در دوره تهیه این سرگذشت پژوهشی‌ها با شهدا و فرهنگ شهادت و دفاع مقدس آشنا شدند.

به نظر می‌رسد هر کس که به نوعی وارد زندگی حاج قاسم می‌شد، دیگر نمی‌توانست او را ترک کند. شما با بسیاری از همرزمانش چند دهه است که او را می‌شناسید و هرگز رهایش نکردید؟ راز این ماندگاری در چیست؟

رازش در اخلاص حاج قاسم است و اینکه او هم هرگز ما را رها نکرد. حاج قاسم وقتی در سال ۷۶ به فرماندهی نیروی قدس انتخاب شد و از کرمان رفت، ارتباطش را با بچه‌های قدیمی حفظ کرد و در هر فرصتی که به دست می‌آورد، به کرمان می‌آمد و با همرزمان قدیمی‌اش دیدار می‌کرد. کلاً مردمی بودن یکی از وجوه شهید سلیمانی است که بارها و بارها آن را در زندگی و منش این شهید بزرگوار دیده‌ایم. محور گفت‌وگوی ما در خصوص نگاه فرهنگی حاج قاسم است. همین دیدار و رفتار ایشان با خانواده شهدا، ارتباط گرم و صمیمی با مردم و خصوصاً جوان‌ها، بهترین کار فرهنگی است که یک شخص شاخص مثل حاج قاسم می‌توانست انجام دهد. قدرت جاذبه ایشان بسیاری از افرادی را که شاید در خط انقلاب نبودند جذب کرد. هیچ‌گاه پست، مقام و نام و نشان نتوانست ذره‌ای از تواضع این مرد کم کند. حاج قاسم سردار دغدغه‌مند جبهه فرهنگی بود.

جدول

طراح: علیرضا سجادی فر ■ شماره ۶۱۱۳

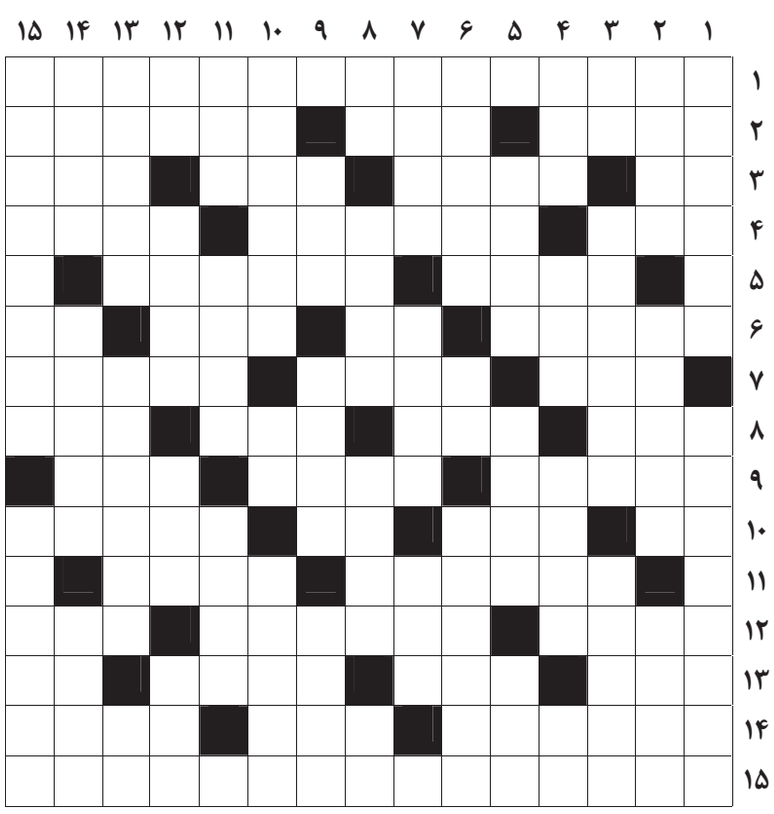

از راست به چپ

■ ۱- سردار بزرگ و پرافتخار اسلام که سال گذشته آسمانی شد ■ ۲- اولین شهید اسلام - عریان - از گینه‌ها ■ ۳- فرمان اتومبیل - نوعی بالگرد - پوشاک گشاد بی آستین - خبرگزاری امارات ■ ۴- از شهدای کربلا - ترکیبی از رنگ زرد و قرمز - نمایش همراه آواز ■ ۵- با الوف به معنی ثروت است - از محلات قدیمی تبریز ■ ۶- پسر اسحق - بنده و شما - نیمسال تحصیلی - محکم کردن ■ ۷- نخست‌وزیر پیشین انگلیس - سلاح - از مذاهب چهارگانهٔ اهل سنت ■ ۸- باور نشده - نیرنگ - کجش به منزل نمی‌رسد - سخن تب‌آلود ■ ۹- مأمور تشریفات دوران صفویه - "تغار گلی - درخت‌انداز ■ ۱۰- ویتامین نور خورشید - چین و شکن - دشنام - جزایر مورد اختلاف ژاپن و روسیه ■ ۱۱- سفر، سیاحت - پرنده سخنگو ■ ۱۲- لقب فرمانروایان هند - پایتخت آلبانی - زبانهٔ آتش ■ ۱۳- چه بسیار - دومین حرف یونانی - دریایی در جنوب انگلیس - پسوند خریدار ■ ۱۴- نام بین‌المللی هند - الـ... ثم الدار - نوعی قایق ■ ۱۵- علمدار خونین‌شهر

از بالا به پایین

■ ۱- شهید هوانیروز - شیپوری که برای بیدار کردن سربازان می‌نوازند ■ ۲- گرداگرد ماه - واحد پول قدیمی به مقیاس چهارشاهی - همسر فرعون زمان حضرت موسی ■ ۳- قلب قرآن - سوغات شیرین یزد - مفت ■ ۴- جایگاهی در جهنم - ماست چکیده - نام پدر پیران - وحشی ■ ۵- شهر کباب - وبا - هراس ■ ۶- منطقه‌ای حائل میان بهشت و دوزخ - جواب جدول - بازگشایی ■ ۷- راکب - صدراعظم کشور اصلی تأمین‌کننده سلاح‌های شیمیایی صدام - تزویر ■ ۸- تلخ - ماسک - حیوان بارکش - نیا ■ ۹- درخت - وزیدن باد - هدف تیر ■ ۱۰- از مواد ضروری برای بدن - صدمه - زینت مساجد ■ ۱۱- سال آذری - سنگ زینتی - موجودیت ■ ۱۲- فلز سرچشمه - سیب آذری - گلخن حمام - چروک، چین ■ ۱۳- کشورهای عرب صادرکننده نفت - آزادیخواه - علامت مفعول ■ ۱۴- نهی از آوردن - نوعی هواپیما - مادر اسماعیل ■ ۱۵- از نام‌های قیامت - کشور سیاهان

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه در سه فقط یک بار به کار روند.

				۲		۵		۱
۶	۷	۳		۱				۹
			۴					
۳	۸					۹		
		۷					۲	۵
			۶	۳	۷			
۲	۳							
			۸	۵				
۱						۴	۳	

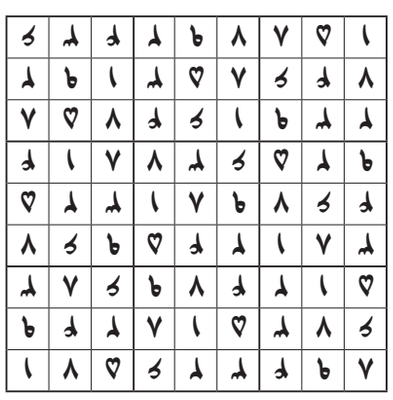

جدول کلمات متقاطع
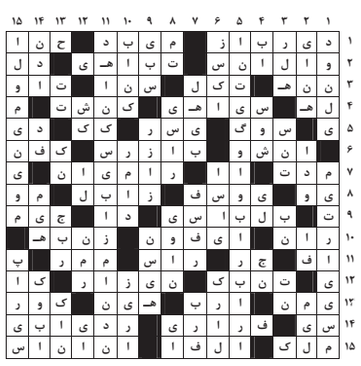
پاسخ جدول شماره ۶۱۱۲